

minden áron okosnak látszani akaró emberre mondják: „*Van ennek a fejibe, ha soká nem fisülködik!*“

És még sok, sok példát hozhatnék elő, amelyből mindig csak a mi népiünknek értelme, életbölcessége, szeretetreméltósága tűnnék ki.

De azt fogják most már mondani, hogy úgy tettem, mint az egyszeri gazdasszony, aki felkészítette az ebédre valót, de elfelejtett tüzet gyújtani. Meg akartam ismertetni a szentesi tájszólást és csak hangok változásáról, szavakról, mondatokról beszéltem. Engedjék meg tehát, hogy befejezésül elmondjak egy rövid, de jellemző szentesi párbeszédet!

Két asszony találkozik az utcán.

— *Hát fírhën mënt a lánya?*

— *Fírhën ám!*

— *Hiszën még lány së vót! Ugyan minék atta még fírhën?*

— *Mir? Jóravaló embërnek láccik, akki elvëtte.*

— *Hát én csak aszondom, hogy kár vót ijen koránn! A Miháj bátyámék lányuk is nagyon jó lány vót, aszt ojan dërík, hogy a kard az ódalára illëtt vóna. Az is ijen hamar fírhën mënt. De nagyon ilhetetlen az ura. Még jó, hogy az asszony az úr a házná. De veszekënnék is sokat!*

— *Hát, élitü is van, fokátü is! Éggyikbe is lëhet hiba, másikba is. Az újjunk së egyforma!*

— *Csakis, Na, gyűjjön vissza!*

— *Nem írëk rá. Sietëk hazafelé.*

— *Isten álgya mëg!*

— *Isten maraggyon!*

Molecz Béla.

NÉPI FOGLALKOZÁSOK, NÉPSZOKÁSOK.

Menyasszony-kontyolás. (II.)

(Magyar népszokás-tanulmány.)

V.

A kontyolás a menyasszonyi koszorú vagy párta levételével kezdődik. A palócoknál ilyenkor mondja vagy éneкли a menyasszony a párta-búcsúzó.¹ A régi lakodalmi leírásokban azt olvassuk, hogy: „A vőfély kivonta kardját és levágta a virágkoszorút a menyasszony fejről. Ezt nevezték leánykapásnak, mely pillanatban az ágyúk és mozsarak is megszólaltak“. Ekkor azonban a kontyolás, illetve a főkötő-feltétel csak reggel

történt.² E szokásnak elhomályosult változataival alább több ízben találkozunk. A menyasszony nem igen akar a koszorútól vagy pártától megszabadulni, legalább is úgy mutatja; rendszeren más veszi le a fejről: a nyoszolyólányok,³ nyoszolyóasszonyok,⁴ rokon asszonyok,⁵ vagy csak általános megjelölésekkel: lányok,⁶ asszonyok.⁷ Másutt azonban nem nők a koszorú levevői, hanem férfiak: a vőlegény,⁸ vőfély,⁹ nagyvőfély,¹⁰ öregvőfély,¹¹ és pedig a nyoszolyólány segítségével;¹² a palócoknál pedig a menyasszonytánc közben kapja le a vőfély a koszorút s kifut vele a szobából.¹³ Itt-ott mégis a menyasszony veszi le a koszorút, hosszabb vonakodás után, a násznagy vagy nyoszolyóasszony felszólítására.¹⁴

Egy adatban azt írja a feljegyző, hogy a pártát még a vendégek előtt veszi le a vőfély,¹⁵ másutt azonban mindig a kontyolás helyén történik a levétel.

Nagyon hiányosan ismerjük a menyasszonyi koszorú további sorsát is. Néhol a násznagy,¹⁶ vagy a bekísérő vőfély kapja,¹⁷ aki ezt kalapja mellé tűzi. Másutt tányérra teszik, beviszik a táncolók közé s kezdődik a koszorú-tánc,¹⁸ vagy az öregvőfély pálcája végére akasztja s a násznépnek bemutatja,¹⁹ sarlóra köti, beviszi a násznép elé, verset mond fölötte s ebben szomorú arccal ecseteli a menyasszony leányságának halálát,²⁰ fokosára tűzi s árulgatja, de ha nincs vevője, visszaadja a leány anyjának,²¹ kivont kardra szúrja s így folytatja tovább a táncot.²² Oroszhegyen a koszorút ellövik „annak jeléül, hogy viselője már asszony s több virágot nem viselhet“.²³ Kethelyen a nyoszolyólány a maga fejére teszi, „hogy ő is minél előbb menyasszony lehessen“.²⁴ Nagygécen a koszorút és fátyolt a vőlegény anyja a lakodalom után elégeti, hogy ne legyen harag köztük.²⁵ Szegeden a menyasszony tesz efélet: mielőtt a kontyolóhelyre belépne, koszorújának s a vőlegény kalapbokrétájának egy-egy ágát a bezárt konyha tűzhelyén elégeti.²⁶

Azt a pántlikát, melyet a menyasszony hajában visel, kontyolás után a vőfély kapja s karjára kötve folytatja tovább a táncot.²⁷

A csuvasoknál a menyasszony rokona egy ággal veszi le a fátyolt.²⁸ A nyugatmagyarországi németeknél a lányok veszik le a koszorút,²⁹ a tótoknál az első vőfély,³⁰ aki ezt más tót vidéken szablya³¹ vagy kétágú villa,³² Árvában kard³³ hegyére tűzve a násznagynak nyújtja, mondván: „Einen guten kampf habe ich gekämpft“.³⁴ A liptómezei tótoknál az első nyoszolyólány veszi le a koszorút, felköszöntvén a menyasszonyt, mint a

Uj menyecske öltöztetése „dulaudréba“
Kalotaszegen.

Dr. Ébner Sándor felv.
a Budapesti Népr. Múzeum
gyűjteményéből.

Uj menyecske felkontyolása Kákicson.
A hátravető felillesztése.

Dr. Ébner Sándor felv.
a Budapesti Népr. Múzeum
gyűjteményéből.

Menyecske felkontyolása Boldogon, Pest m.

Dr. Ébner Sándor felv.
a Budapesti Népr. Múzeum
gyűjteményéből.

hajadonok köréből búcsúzó társát. A koszorút a vőfély villára veszi s fölfelé emelve szintén köszöntőt mond.³⁵ A horvátoknál a vőlegény a koszorú levevője,³⁶ az oláhoknál a násznagyné,³⁷ ugyanígy a fiumei olaszoknál.³⁸

¹ Szövegét lásd Ethn. 2:33., Hont mon. 133. — ² Apor 378., 380., 381., 388., 389., Kövály 96., Radvánszky 1:369., Magyar Szalon 2:649., PH. 1929. dec 15. mell., Aranyosvidék 1909. 8. sz. — ³ Alsómocsolád, Orsz. Vil. 35. 8. 136., Kéthely, Békefi. 75. — ⁴ Balaton mell., Jankó 391., Veszprém m., Kiss 15:451., Hegyhát, Ethn. 11:320., Mátraalja, u. o. 5:48., Uránia 1911:238., Albert 250., Matyóság NNy. 2:251. — ⁵ Lengyeltóti, Ethn. 8:443. — ⁶ Tornaújfalú, Abaúj mon. 391. — ⁷ Bessenyő Ethn. 16:156., Cserhát, u. o. 9:134. — ⁸ Nyitrai Lapok 1902:19. sz. — ⁹ Felső-Dunántúl, Honderű, 1845. 1:135., Palócság, Haszn. Mul. 1837:66., Gömör m., Hunfalvi ME. 1:282., Kálmány Szn. 2:214. — ¹⁰ Borsod m., Ethn. 22:225. — ¹¹ Bény, NE. 14:44., Esztergom mon. 82., Tornaújfalú, Abaúj mon. 391., 392. — ¹² Torockó, Erdély 3:181. — ¹³ Földe. Közl. 13:204. — ¹⁴ Alföld, Magyarország 1929. aug. 11., Matyó, NNy. 2:251., Torockó, Hunfalvi ME. 3:138., Részó 303., Orbán 5:223., Felnémet, Ethn. 19:40. — ¹⁵ Borsod m., u. o. 22:225. — ¹⁶ Torockó, Hunfalvi ME. 3:133., Részó 303. — ¹⁷ Balaton mell., Jankó 391., Veszprém m., Kiss 15:451. — ¹⁸ Esztergom mon. 82. — ¹⁹ Kálmány Szn. 2:214. — ²⁰ Rákospalota, Részó 228. — ²¹ Palócság, Haszn. Mul. 1837:66. — ²² Eger, Vahot 1:21. — ²³ Orbán 1:103. — ²⁴ Békefi 75. — ²⁵ Ethn. 41:129. — ²⁶ Szeged, Kovács 291. — ²⁷ Hajdúnánás, Ethn. 10:290. — ²⁸ Buschan J. 2:899. — ²⁹ Nemz. lsm. Kvt. 2:83. — ³⁰ Nagy 89., Zsilinszky 146. — ³¹ Piprek 137. — ³² Zsilinszky 146., Ethn. 15:63. — ³³ Ethn. 15:63. — ³⁴ Piprek 137. — ³⁵ Ethn. 10:117. — ³⁶ Piprek 133. — ³⁷ Moldován 281. — ³⁸ Ethn. 3:168.

VI.

A koszorú vagy párta levétele után következik a kontyolás, főkötő-feltevés, fej-bekötés, amint a népdal is mondja:

De a pártát felvátotta
Cifrán pántlikázott kontya,¹

vagy:

Kontyolják a nénémet
bodros főkötővel.²

Hogy azonban miként megy végbe a kontyolás, a házasság népi elismerésének ez az igazi aktusa, arra s főképp annak egyes mozzanataira csak innen-onnan van egy-egy adatunk.

Arad megyében a kontyolás megkezdése előtt a násznagy ezzel a kérdéssel fordul előbb a menyasszonyhoz, majd a vőlegényhez: „Elismered-e, hogy ez a férfi (nő), akivel házasságot kötöttél?” Igenlő feleletre ezt válaszolja: „Az Isten is ismerjen el benneteket!”³ Hegyhát vidékén mindenek előtt két szál gyertyát gyújtanak, s a kontyolás befejeztével egyiket a vőlegénynek, másikat a menyasszónynak kell elfűjnie.⁴ Még azt is csak két helyről tudjuk, hogy kontyoláskor a menyasszonyt székre

ültetik,⁵ Göcsejben lyukas szakasztóra,^{5a} Sorkitótfaluban a vőlegény ölébe.⁶

Azután kibontják haját, néhol — ahol az asszonyi konty szokásos alakja úgy kívánja — egy darabot levágnak belőle,⁷ majd megfésülik. Lehet, hogy mindezt ugyanegy személy végzi: a nászasszony,⁸ a nyoszolyólányok,⁹ menyecskék¹⁰ vagy: egy asszony,¹¹ de adatunk van arra is, hogy a kibontás és fésülés a nyoszolyólányok, a felkontyolás pedig a nyoszolyóasszony tiszte.¹² A menyasszony vonakodik, nem enged hajához nyúlni, az asszonyok sírnak, de legjobban sír az örömanya: „Vaj kinek kedvéért teszed le ezt a szép ékességet, s kiért teszed fejedre a búbánatot?”¹³ A menyasszony pedig azért sír, mert így jó fejő lesz a tehene.¹⁴

A menyasszony kontyát rendszeren a nyoszolyóasszony teszi fel,¹⁵ vagy a nyoszolyólányok,¹⁶ ritkán közösen,¹⁷ vagy a zeszterasszony, aki a menyecske zesztráját (hozományát) a vőlegény házához szállította, e munkájában a rokonságból sokan segítenek neki,¹⁸ itt-ott a menyasszony testvére és ángya,¹⁹ asszony rokonok,²⁰ külön kontyoló asszony,²¹ a menyasszony egy kedves jóbarátnéja, egy alig fél éves menyecske,²² a vőlegény.²³ Kethelyen a nyoszolyóasszony előbb megtanítja a menyasszonyt a konty csinálásra és feltevésre, aztán a nyoszolyóasszony és leány a vőfélyvel együtt felteszik a kontyot.²⁴ A hosdátiak a kontyba görbe fésűt, kenyér darabkát és egy csipet sót tesznek annak jelzésére, hogy a feleség, kenyér és só három legszükségesebb kelléke a férj hajlékának.²⁵

Ha a vőfély jelen van a konty feltevésekor, verset mond,²⁶ másutt a násznagyok zenekíséret mellett az asszony jövődő kötelességeiről énekelnek s utánuk az asszonyok ugyanazon dalmra a Hegyháton ezt válaszolják:

Édes sárga szép hajam hova lettél?
talán bizony fésű alá tekeredtél!
Oda tekeredtem ám,
le sem ereszkedem ám soha többé!²⁷

Sorkitótfaluban pedig ezt:

Vasárnap reggel a kútra mentemben
Elhullajtottam gyöngykoszorúmat;
ha leszek, lészek, menyasszony lészek.²⁸

Göcséjben a lányok énekelnek,²⁹ Kethelyen pedig a menyasszony kesereg s a nyoszolyólány vigasztalja.³⁰ Kálmány szerint

csak a kontyolás befejeztével hangzik fel az ének: a vőfély tréfás dalt énekel a házasság keletkezéséről.³¹

Az eszteknél a kontyolás alatt arra rendelt dalokat énekelnek.³² A g. kat. keleti finneknél minden családtag fon egy részt.³³ A tótoknál rendszeren a nyoszolyók,³⁴ koszorúlánnyok,³⁵ Vácon azonban a násznagy³⁶ tartja a két égő gyertyát. A lengyeleknél a menyasszony széken,³⁷ dagasztóteknőn,³⁸ vagy az első vőfély térdén ül.³⁹ A németeknél a vőlegény bontja ki a menyasszony haját,⁴⁰ a nagyoroszoknál a nászasszony⁴¹ vagy a menyasszony fiú testvére,⁴² a ruténeknél⁴³ és szarvasi tótoknál⁴⁴ a vőfély. A hajból a körmöci németek,⁴⁵ a lengyelek⁴⁶ is levágnak. A körmöci németeknél külön fésülő asszony fésüli meg a menyasszonyt,⁴⁷ a nagyoroszoknál a nászasszony,⁴⁸ a kisoroszoknál a menyasszony nővére,⁴⁹ a fehéroroszoknál a násznagy,⁵⁰ a tótoknál a nászasszony bontja ki a menyasszony haját s azután befonja, másutt ezt a vőfély végzi. Ezalatt a jelenlevő asszonyok és lányok énekelnek s a menyasszony könnyezik,⁵¹ a sokacoknál a sógornője fésüli.⁵² A körmöci németeknél,⁵³ tótoknál,⁵⁴ oláhoknál,⁵⁵ bolgároknál⁵⁶ a leányok, a cseheknél a nyoszolyóleányok és asszonyok,⁵⁷ a lengyeleknél a leányok⁵⁸ vagy a vőfélyek,⁵⁹ végül a kirgizeknél a menyasszony barátnői⁶⁰ énekelnek.

¹ Mogyoródalmás, Nyr. 7:95. — ² Szalonta, Népk. Gy. 14:31. — ³ Somogyi, 3:331. — ⁴ Vas m., Ethn. 11:320. — ⁵ Cserhát, u. o. 9:134., Déva, NÉ. 7:10. — ^{6a} Gönczi 313. — ⁶ Ethn. 2:68. — ⁷ Kölesd, u. o. 12:314., Sárköz. Nyr. 33:335., Baja vid., Nyr. 3:58. — ⁸ Szucsák, Erd. nép. 3:27. — ⁹ Délsomogy, Ethn. 40:44., Pest mon. 1:11. — ¹⁰ Bácsbodrog mon. 336. — ¹¹ Matyó, NNy. 2:251. — ¹² Gönczi 351. — ¹³ Ethn. 5:162. — ¹⁴ Hegyhát, u. o. 11:320., Sorkitótfalu, u. o. 2:68., Kethely, Békefi, 75., Tiszahát, Bereg m., Pesti Divatlap 1845. 1:823. — ¹⁵ Dráva mell., Hunfalvi ME. 1:277., Hegyhát, Ethn. 11:320., Gönczi 351., Balaton vid., Jankó 391., Mátraalja, Ethn. 5:50., Uránia 1911:238., Albert 250., Pest mon., 1:11., Tokajhegyalja, Ethn. 2:249., Zemplén mon. 157., Nagykúnság, Tóth K. 15., Szucsák, Erd. nép. 3:27., Kolozsvár, u. o. 2:57., Torockó, Orbán 5:223., Tordai Emke 1894:45., Oroszhegy, Orbán 1:103., Nyárád mente, Ethn. 6:405., Hosdát, u. o. 6:215., Hétfalu, BH. 1881. dec. 20., ism. li., Hazánk 1:364. — ¹⁶ Délsomogy, Ethn. 40:44., Perkáta, Nyr. 2:514. — ¹⁷ Őrség, Ethn. 28:110., Sorkitótfalu, u. o. 2:68., 391. — ²¹ Matyó. NNy. 2:251., Torockó, Erdély 3:187. — ²² Vas Gereben, A balatoni szüret. — ²³ Bény, NÉ. 14:44., Esztergom mon. 82. — ²⁴ Kethely, Békefi 75. — ²⁵ Ethn. 6:215. — ²⁶ Lendva vid., u. o. 3:128., Bény, NÉ. 14:44., Esztergom mon. 82., Abaúj mon. 392., Tetétlen, Ethn. 19:245., Szalárd, Bihar mon. 226., Alföldi Nagy. MO. 2:145., Alsófehér m., Lázár 89. — ²⁷ Vas m., Ethn. 14:320. — ²⁸ U. o. 2:68. — ²⁹ Gönczi 351. — ³⁰ Békefi 75. — ³¹ Kálmány Szu. 2:214. — ³² Schroeder 231. — ³³ U. o. 249. — ³⁴ Piprek 107. — ³⁵ Ethn. 15:65. — ³⁶ Lovcsányi 39. — ³⁷ Piprek 80. — ³⁸ U. o. 68, 80, 106. — ³⁹ U. o. 81. — ⁴⁰ Buschan W. 319. — ⁴¹ Piprek 15. — ⁴² U. o. 17. — ⁴³ Nemz. Ism. Kvt. 1:163. — ⁴⁴ Zsilinszky 146. — ⁴⁵ Hanika 68. — ⁴⁶ Piprek 39, 82.

83. — ⁴⁷ Hanika 61. — ⁴⁸ Piprek 82. — ⁴⁹ U. o. 39. — ⁵⁰ U. o. 68. — ⁵¹ Ethn. 15:65. — ⁵² U. o. 6:160. — ⁵³ Hanika 61. — ⁵⁴ Piprek 107. — ⁵⁵ Krohn 93. — ⁵⁶ Krauss 441. — ⁵⁷ Piprek 99. — ⁵⁸ U. o. 81. — ⁵⁹ U. o. 80. — ⁶⁰ Lansdell 1:251.

VII.

A kontyoláshoz, de még inkább a főkötözéshez szükséges tárgyakat néhol csak a kontyolás előtt viszik át a vőlegényes házhoz. Rendesen a leány szülei, amikor úgy éjfél tájban vendégeikkel együtt rövid látogatásra a vőlegényesházhoz mennek;¹ Abaújban azonban az idősebb nyoszolyólány hozza el a fésűt és főkötőt,² Hajdúhadházán pedig a vőlegény vőfélye megy utánuk két idősebb asszonnal.³

A főkötőt rendesen a vőlegény adja cserébe a jegyingért,⁴ vagy a nyoszolyóasszony,⁵ itt-ott pedig a szakácsok⁶ ajándékozzák a menyasszonynak.

A főkötőt mindig ugyanaz teszi fel, aki a kontyot felrakta, tehát a nyoszolyóasszony,⁷ a nyoszolyóasszony és leány közösen,⁸ a napamasszony,⁹ a legtekintélyesebb vendég-asszony,¹⁰ külön kötőkötő, szakértő asszony,¹¹ a vőlegény.¹² Feketekőrös vidékén azonban csak a felkontyolás után való nap kapja meg főkötőjét a menyasszony.¹³

Ahol a főkötő nem szokásos, ott a fejre kendőt kötnek; néhol azonban a főkötős fejet is bekötik. És pedig ezt is ugyanazok teszik, akik a kontyot s főkötőt felrakták: a nyoszolyóasszony,¹⁴ a nyoszolyók együttesen,¹⁵ az ángyik,¹⁶ rokonasszonyok,¹⁷ külön tekerő asszonyok,¹⁸ a vőlegény.¹⁹ S ez a kendő vidékenként másmilyen: piros kis kendő,²⁰ nagy fehér jegykendő,²¹ fehér fátyolkendő,²² fehér patyolat kontyoló,²³ fekete teveszőrből készült, hímzett és fekete gyöngyökkel ékesített, szalaggal körülkötött u. n. necc.²⁴ Tokajhegyalján a felkendőzött asszonyt a nagyvőfély mégegyszer felkösönti.²⁵

A „felkendőzött“ menyasszonyt újra is öltöztetik,²⁶ és pedig vidékenként másként: fehérbe,²⁷ feketébe,²⁸ tarkába,²⁹ kontyoló ruhába,^{29a} legszebb ruhájába,³⁰ egyszerű asszonyi ruhába,³¹ menyecskeruhába,³² a vőlegénytől vett jegyruhába,³³ a helyi népviselet szerint.³⁴ Ugyanekkor adják rá a vőlegényre is a jegyinget³⁵ vagy jegyruhát.³⁶

A votjákoknál először a menyasszonyi házban teszik fel a főkötőt, de fordítva, majd később a vőlegényes háznál rendesen; első alkalommal a menyasszony makacskodik, sír s a többiek jó kívánatokat énekelnek.³⁷ Az eszteknel a menyasszony anyja,³⁸ ha az nincs, a nővére,³⁹ vagy fiútestvére⁴⁰ teszi fel a fő-

kötőt; a menyasszony háromszor lekapja és eldobja s csak negyedszerre engedi feltenni; főkötőre a vőlegény vásárolta se-lyem kendőt kötnek.⁴¹ Utána ünnepi ruhába öltöztetik,⁴² s ugyanekkor öltöztetik át a vőlegényt is.⁴³ A lappoknál a lányok útiruhába öltöztetik a menyasszonyt s fátyolt borítanak a fejére.⁴⁴ A csuvasoknál a menyasszony rokona fedi be fejét szalagkendővel, főkötővel s felteszi fülbevalóját,⁴⁵ Ulxásban a pogány szokások szerint a nyoszolyólányok kötik fejére a csuvas asszonyok ismertető jelét a surban-t és a fejére teszik az ezüst pénzekkel tele aggatott pártát.⁴⁶ A körmöci németeknél külön kötő asszony szerepel⁴⁷ a főkötőzés után következik az átöltöztetés.⁴⁸ A kisorozoknál az anya,⁴⁹ vagy a vőlegény,⁵⁰ a nagyorozoknál a nyoszolyólányok,⁵¹ a sokácoknál a sógornője,⁵² vagy az asszonyrokonok,⁵³ a tótoknál a legtekintélyesebb vendégasszony,⁵⁴ nászanya,⁵⁵ vagy a vőfély,⁵⁶ mint a sziléziai szorboknál,⁵⁷ s a szerbeknél⁵⁸ is, a fehéróroszoknál a násznagyok.⁵⁹ A kisorozoknál a fiatal asszony szintén eldobja a főkötőt.⁶⁰ A kiskárpáti tót lány kedden kapja meg a főkötőt a nászanyától.⁶¹ Az oláhoknál a nyoszolyóasszony,⁶² vagy a főkomaasszony⁶³ teszi fel a főkötőt. Ugyanitt a vőfély háromszor igyekszik a menyasszony fejére dobni a fejkendőt, de az mindannyiszor eldobja; végre „megvesztegetéssel” sikerült s a násznagyné fejére tűzi.⁶⁴

¹ Zemplén mon. 157., Alföld, OM. mon. 2:93., Baksay 3:58. — ² Abaúj mon. 202. — ³ Hajdúhadháza, Ethn. 5:262. — ⁴ Hajdúság, Tóth E. kéziratos gyűjt., Szucsák, Erd. nép. 3:27., Torockó, Jankó 216. — ⁵ Vas. Ujs. 1872: 648., Sorkitótfalu, Ethn. 2:65., Abaúj m., Mailáth 123., Kassa, Abaúj mon. 202., Hosdát, Ethn. 6:215. — ⁶ Baranyai Duna-mente, Várad 1:290. — ⁷ Kurucföldön 1912:224., Gönczi 351., Mátraalja, Ethn. 6:48., 50., Csepel, Földr. Közl. 18:241., Tokajhegyalja, Ethn. 2:249., Szucsák, Erd. nép. 3:27., Kolozsvár, u. o. 2:57., Torda, Jankó 212., Torockó, Tordai Emke 1894:45., Orszhegy, Orbán 1:103., Nyáradmente, Ethn. 6:405. — ⁸ Örség; u. o. 28: 110., Pest mon. 1:11. — ⁹ Ormányság, Várad 1:208. — ¹⁰ Nagy MO. 2:145. — ¹¹ Nógrád mon. 162., Alföld, OM. mon. 2:93., Baksay 3:58., Kalotaszeg, Jankó 158. — ¹² Nagygéc, Ethn. 41:129. — ¹³ NÉ. 13:19. — ¹⁴ Hegyhát, Várad 1:247., Balaton, Jankó 391., Abaúj m., Mailáth 123., Kassa, Abaúj mon. 202., Hosdát, Ethn. 6:215. — ¹⁵ Alsómocsolád, Orsz. Vil. 35. 8. 136. — ¹⁶ Balaton dny. old., Földr. Közl. 13:291. — ¹⁷ Lengyeltóti, Ethn. 4:143. — ¹⁸ Sárköz, Nyr. 33:335. — ¹⁹ Nagygéc, Ethn. 41:129. — ²⁰ Cserhát, u. o. 9:134. — ²¹ U. o. 2:249. — ²² Sárköz, Nyr. 33:335., Torockó, Tordai Emke 1894:45. — ²³ Kalotaszeg, OM. mon. 7:180. — ²⁴ Bácsbodrog mon. 336. — ²⁵ Ethn. 2:249. — ²⁶ Borsod m., u. o. 22:225., Tisza vid., Hunfalvi 1:271., Részó 287., Alföld, Nagy MO. 1:123., Hódmezővásárhely 1899:40., Kiskanizsa, Ethn. 7:191., Torockó, Jankó 216. — ²⁷ Hosdát, Ethn. 6:215. — ²⁸ Gömör mon. 184. — ²⁹ Hegyhát, Várad 1:247. — ³⁰ Nyiregyháza, Nyr. 3:238. — ³¹ Cserhát, Ethn. 9:134., Mátraalja, u. o. 5:50. — ³² Lengyeltóti, u. o. 8:443., Csak. Kör. 1861:199. — ³³ Tisza vid., Hunfalvi 1:172., Kálmány Szn. 1:193. — ³⁴ Kölesd, Ethn. 12:314. — ³⁵ Hajdúnánás, u. o. 10:290. — ³⁶ Csököly, Ethn.

40:199., Palócság. Réső 210. — ³⁶ Borsodi palócság, Ethn. 12:314. — ³⁷ Buch 520. — ³⁸ Schroeder 226. — ³⁹ U. o. 149. — ⁴⁰ U. o. 148. — ⁴¹ U. o. 226. — ⁴² U. o. 256. — ⁴³ U. o. 231. — ⁴⁴ U. o. 260. — ⁴⁵ Buschan J. 2:899. — ⁴⁶ Mézszáros 457. — ⁴⁷ Hanika 61. — ⁴⁸ U. o. 48., 53. — ⁴⁹ Piprek 39. — ⁵⁰ Ethn. 3:8. — ⁵¹ Piprek 17. — ⁵² Ethn. 6:160. — ⁵³ Bácsbodrog m. tört. társ. évk. 21. 2. 129. — ⁵⁴ Gömör m., Hunfalvi 100. — ⁵⁵ Ethn. 10:117. — ⁵⁶ Piprek 107. — ⁵⁷ U. o. 87. — ⁵⁸ Erdűhelyi 406. — ⁵⁹ Piprek 68. — ⁶⁰ Müller 103. — ⁶¹ Jedlicska 585. — ⁶² Moldován 281. — ⁶³ Krohn 92. — ⁶⁴ Némz. Ism. Kvt. 5—6:172.

VIII.

A menyasszonyt nem mindenütt adják ki a kontyolók váltáság nélkül. Torockón pl. a vőfélyek egy-egy liter bort adnak a a kontyoló asszonyoknak,¹ a csángóknál pedig a férj „tréfás árverésen mesés összegért“ vásárolja meg.² Cserháton, ahol a kontyolás másnap az egyik nászasszony házánál történik, a vendég-asszonyok mézes pálinkát isznak, táncolnak, dalolnak, „csupa ledér kifejezésekkel“ s csipős meséket, történetkéket mondanak az új asszonynak; férfi ruhába öltöznek, s ha egy férfit behúzhatnak, azt agyon itatják, táncoltatják, közben kalapját ellopják s pálinkáért zálogba esapják a kocsmába.³

A lakodalmas háznál történő kontyolás után a menyasszonyt visszavezetik a vendégek közé: bemutatják az új asszonyt, szemére azonban kendőt tesznek, mert még szemérmes, szégyellős.⁴ A hétfalusi csángóknál a zeszterasszony vezeti be az új párt s a menyasszonyt, mint eladó jószágot mutatja be.⁵ Csökölyön, amikor a násznagy azt hiszi, hogy a menyasszony felkészült, kimegy, kézenfogva behozza a piruló menyecskét, bemutatja.⁶ Zemplénben az örömszülők,⁷ Balaton mentén az idősebb kérő és kiadó násznagy,⁸ a Hajdúságban pedig a vőlegény⁹ vezeti be az új asszonyt zenekísérettel, általában azonban a vőfély mutatja be verssel a násznépnek.¹⁰ Földesen a násznagy megáldja a menyasszonyt,¹¹ Hódmezővásárhelyen a vendégek sorra csókolják.¹² Szalontán az új asszony u. n. menyasszony-pogácsával kímálja meg a násznépet.¹³ Ismerünk azonban néhány ceremóniásabb bevezetés-módot is. Lengyeltótiiban pl. a vőlegény három szál égő gyertyát fog újjai közé, kezébe tányért vesz s úgy indulnak a vendégek közé, ahol a vőfély verssel mutatja be az új asszonyt.¹⁴ Somogyban a vers befejezte után lerántják a kontyot fedő fehér kendőt.¹⁵ Nagybakónakon a násznagy tartja a gyertyákat, a szobába érven, magasra emeli, majd felszólítja a vendégeket, nézzék meg, hogy nem hibás a menyasszony. Ez pedig most azon igyekszik, hogy a gyertyákat elfújja, a nyoszolyóleányok és vőfélyek meg mindig újra

meg újra gyűjtják, míg mind a hármat egyszerre el nem tudja oltani.¹⁶ A matyóknál, mikor a szomszéd házban a kontyolás véget ért, a vőfély a menyasszonyt a lányos házban várakozókhoz vezeti; amint odaér, a cigány rázendíti, a vőfély beköszönt s jelenti, hogy meghozta a menyecskét: a vőlegény megcsókolja s elfogadja tőle.¹⁷

Az eszteknel a vőlegény fivére vagy valamelyik vőfély mutatja be a menyasszonyt.¹⁸ A finneknél az asszonyok táncolnak vele s ezzel felveszik a körükbe.¹⁹ A csuvasoknál a nyoszolyólányok vezetik be a menyasszonyt, máshol (déli területen) a vőlegény megy elébe a pitvarba s ő vezeti be.²⁰ A körmövidéki németeknél,²¹ csehекnél²² is ki kell váltani az új asszonyt az asszonyoktól s ezek a váltságpénzt elisszák. Az árvamegyei lengyeleknél úgy történik a bemutatás, mint nálunk Lengyeltóiban.²³ A tótoknál az első vőfély, néhol a kérő násznagy vezeti be a menyasszonyt s mutatja be.²⁴

¹ Jankó 216. — ² OM. mon. 7:389. — ³ Ethn. 9:134. — ⁴ Tokajhegyalja, u. o. 2:249., Torda, Jankó 212. — ⁵ Kolumbán 64. — ⁶ Ethn. 40:200. — ⁷ Zemplén mon. 157. — ⁸ Jankó 391. — ⁹ Nagykúnság, Tóth K. 29. — ¹⁰ Rákospalota, Réső 228., Mátraalja, Ethn. 5:50., Felnémet, u. o. 19:40., Borsod m., u. o. 22:225., Matyó, NNy. 2:251., Nagykúnság, Tóth K. 43., Bereg m., Lehóczky 2:197., Hajdúság, Tóth E. kéziratós gyűjt., Haidúhadháza, Ethn. 5:262., Tetétlen, u. o. 19:245., Arad m., Somogyi 3:338., Alföld, Nagy MO. 1:123., OM. mon. 2:93., Baksay 3:58. — ¹¹ Földes, Nyr. 2:466. — ¹² Hódmezővásárhely 1899:40. — ¹³ Szalonta, NyF. 69:34. — ¹⁴ Ethn. 8:443. — ¹⁵ Szózat 1925. febr. 8. — ¹⁶ Ethn. 6:316. — ¹⁷ NNy. 2:251. — ¹⁸ Schroeder 150., 226. — ¹⁹ U. o. 256. — ²⁰ Mészáros 457. — ²¹ Hanika 68. — ²² Piprek 97. — ²³ Ethn. 11:403. — ²⁴ U. o. 15:65.

*

*

Ha a kontyolás szertartásának vázát nézzük, ezt általában megegyezőnek találjuk a különböző népeknél; de ha a váz kitöltő részeit tekintjük, már nagy az eltérés. Összefoglalásul ezért csak azt szándékozom kiemelni, ami tisztán magyar, másodsorban pedig, ami csak nálunk és a rokonnépeknél, illetve a hazai nemzetiségek körében található meg.

A kontyolás logikusan az elhálás utánra esnék, ma azonban inkább a fektetés előtt történik. Ez az eltolódás magyarázza meg azt a sajátosan magyar szokást, hogy a menyasszonyt már a kontyolásra is kiszöktetik. Fektetés alkalmával u. i. általános szokás a kiszöktetés az idegenben is, de a kontyolás előtt nem. A rendesen éjfél körüli fektetés helyébe lépett kontyolás nálunk magával húzta a kiszöktetést is. A hazai nemze-

tiségek között csak a muraközi vendeknél s Árvában találkozunk vele.

Nálunk a kontyolás — egy adat kivételével — sohasem történik a lakoma, tánc helyén, hanem — amint a pontosan megjelölt adatok mutatják — az ősi hely a fiatal pár hálókamrája volt. Lehet, hogy a rontástól való félelem játszott közre abban, legalább erre mutat egy hétfalusi adat. Megjegyzendő, hogy ez a szokás a rokonnépeken kívül csak a hazai nemzetiségeknél van meg s ott is csak szórványosan.

Több magyar adat arra mutat, hogy a fektetés előtti kontyolásnál csak a nők vannak jelen; így találjuk ezt a csuvasoknál s néhány hazai nemzetiségi helyen is. Ahol azonban a kontyolás a fektetés után történik, ott többnyire a vőlegény is jelen van.

A koszorú vagy párta levétele jelentette a leányság végét. Ez a szertartás ma már a kontyoláshoz tartozik. Értékes azonban az a palócok között máig fenmaradt általános szokás, hogy a párta, koszorú levétele éjjélkor, a fektetés alkalmával történik, s reggel következik a kontyolás. A minden valószínűség szerint ősi szertartást őrizték meg ebben a palócok. Éjjélkor általában a vőfély veszi le a koszorút, így találjuk ezt ott is, ahol fektetésről szó sincs. Feltehető, hogy a menyasszony lényiségétől való megfosztásának ez a formája csökevénye a vőfély azon jogának, ami őt, mint a nőrablásban segítő társat megillette. S valószínűleg csak később, esetleg idegen hatás következtében lett a kontyfeltétellel együtt a koszorú-levétel is a lányok, asszonyok teendője. A vőfély jelentőségére mutat a koszorú további sorsa is: igen gyakran az övé lesz, mint a tótoknál is; ugyancsak ő mutatja be az új asszonyt, mint az esztek-nél, tótoknál s az árvamegyei lengyeleknél is.

A magyar szokásban a tulajdonképen vett kontyolás, a hajnak kontyba tétele a szertartás legfőbb része, — erre mutat a név is, — s a főkötő- vagy kendő-feltétel csak kísérő jelenség. Az idegenben ez utóbbi a fontosabb s a hajviselet megváltoztatásáról, mint a szertartás egy részéről, legtöbbször nincs is szó.

A kontyoláskor a menyasszony széken ül, mint a lengyeleknél is egy adat szerint, — vagy a vőlegény ölében, lengyeleknél a vőfély térdén. — A haj kibontását nálunk általában a nők végzik, az idegenben inkább a férfiak. — A sírást Müller (Geschichtliche Übersicht 107.) a nőrablás nyomának tartja: a menyasszony siratja elvesztett szabadságát; ide tartozik minálunk a pártabúcsúzó is. — A kontyot általánosan az asszonyok

teszik fel, ezzel mutatják meg t. i., hogy felveszik közösségükbe. — A főköttő, kendő feltételének ugyanaz a jelentősége, mint a kontyfeltételnek, szereplői is ugyanazok. — Az előbb mondottak alapján érthető, hogy míg nálunk a hajkibontásnál és kontyfeltételnél ellenkezik a menyasszony, addig az idegenben ezzel az ellenkezéssel a főköttő-, kendő-feltételnél találkozunk.

Mindezekből azt látjuk, hogy habár a kontyolás, az új asszonyoknak az asszonyok körébe való felvétele, általánosan elterjedt szertartás, mégis benne számtalan olyan részletet találunk, ami sajátosan magyar . . .

Amint a bevezetésben mondtam, ez a dolgozat tájékoztató akar lenni a további gyűjtés számára. Erre szükség is van; hogy a szertartás ma még homályos részeibe mélyebb betekintést nyerhessünk.

Az idézett munkák jegyzéke:

Albert I., Heves és Külsőszolnok vm. leírása. Eger. 1868. — *Apor Péter*, Metamorphosis Transylvaniae. — *Baksay Sándor*, Irodalmi dolgozatai. Bp. 1917. — *Békefi Remig*, Kethely és környékének néprajza. Pest, 1884. — *Buch. M.*, Die Votjäken, aus Acta Societ. Sciené. Fenn. Ougr. XII. Helsingsfors. 1882. — *Buschan S.*, Die Sitten der Völker, Stuttgart. 1914. — *Buschan I.*, Illustrierte Völkerkunde. I—III. Stuttgart. 1926. — *Buschan W.*, Im Anfang war das Weib. I—III. Dresden. 1927. — *Czuczor—Fogarassy (CzF.)*, A magyar nyelv szótára, Pest. 1862. — *Érdújhelyi M.*, Ujvidék története. 1814. — *A. Flachs*, Rumänische Hochzeits- und Totengebräuche. — *Gönczi F.*, Göcsej. Kaposvár. 1914. — *Gönczi, Muraköz és népe*. Bp. 1895. — *Hanika J.*, Hochzeitsgebräuche der Kremnitzer Sprachinsel. Reichenberg. 1927. — *Herváth*, Kalászok Tótkomlós multjából és jelenéből. Békéscsaba. 1880. — *Hunfalvi ME.*, Magyarország és Erdély eredeti képekben. Darmstadt. 1856, 1860, 1864. — *Hunfalvi Album*. Bp. 1891. — *Jankó*, A Balatonmelléki lakosság néprajza. Bp. 1902. — *Jankó, Torda*, Aranyosszék, Torockó magyar (székely) népe. Bp. 1893. — *Jankó, Kalotaszeg* magyar népe. Bp. 1892. — *Jedlicska*, Káiskárpáti Emlékkönyv. Eger, 1891. — *Kálmány Szn.*, Szeged népe. Arad. 1912. — *Kiss*, Veszprém vm. ref. köznépe. Dunántúli Prot. Lap. XV. 24—27. Pápa. 1904. — *Kiss G.*, Az ormányság. Kny. Protestáns Szemle. 1927. — *Kolumbán*, A hétfalusi csángók a multban és jelenben. Brassó. 1903. — *Kovács I.*, Szeged. 1889. — *Kövári L.*, A magyar családi és közéleti viseletek és szokások a nemzeti fejedelmek korában. Pest. 1860. — *Krauss*, Sitte und Brauch der Südslaven. Wien. 1885. — *Krohn E.*, Die Eheschliessung bei den

Rumänen. Hamburg. 1926. — *Lansdell*, Russisch-Central Asien. Leipzig. 1885. — *Lázár I.*, Alsófehérvármegye magyar népe. Nagyenyed. 1896. — *Lehóczky T.*, Bereg vm. monographiája. Ungvár. 1881. — *Lovcsányi*, A Vág és vidéke topographiai leírása, Bp. 1881. — Magyarország vármegyéi és városai. — *Majláth*, Bodrog—Tisza szabályozási Társ. monographiája. Bp. 1896. — *Malonyay*, A magyar nép művészete. I—V. — *Margalits*, A magyar közmondások. Bp. 1896. — *Mészáros Gy.*, A csuvas ősvallás emlékei. Bp. 1909. — *Moldován*, Alsófehérvármegye oláh népe. Nagyenyed. 1897. — *Müller*, Geschichtliche Übersicht. — *Nagy, MO.*, Magyarország képekben. Pest. 1870. — *Nemes—Nagy*, A magyar viseletek története. Bp. 1900. — *Nemzetiségi Ismeretterjesztő könyvtár I—VII.* — *Népköltési gyűjtemény. XIV.* — *OM. mon.*, Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képben. — *Orbán Balázs*, Székelyföld leírása. 1868—1873. — *Országos Református Tanáregyesület Évkönyve*. Nagyenyed. 1903—4. — *Osváth Pál*, Bilhar vm. sárréti járás leírása. Nagyvárad. 1875. — *Piprek*, Slavische Brautwerbung und Hochzeitsgebrauche. Stuttgart. 1914. — *Radvánszky*, Magyar családélet és háztartás a XVI—XVII. sz.-ban. Bp. 1896. — *Reinsberg—Düningfels*, Hochzeitsbuch. Leipzig. 1871. — *Résó Ensel Sándor*, Magyarországi népszokások. Pest. 1866. — *Schmidt—Koppers*, Völker und Kulturen. I. Regensburg. 1924. — *Schroeder L.*, Die Hochzeitsgebrauche der Esten. Berlin. 1888. — *Somogyi*, Arad vm. és Arad sz. kir. város monographiája. Arad. 1912. — *Szilágyi*, Máramaros vm. egyetemes leírása. Bp. 1876. — *Tordai Emke* Évkönyv. 1896. — *Tóth K.*, Lakodalmi szokások a Nagyikúnságon. Karcag. 1929. — *Vahot, MO.*, Magyarföld és népei eredeti képekben. Pest. 1846. — *Vas Gereben*, A badacsonyi szüret. — *Vámbéri*, A török faj. Bp. 1885. — *Várady F.*, Baranya multja és jelene. Pécs. 1896. — *Zsilinszky*, Szarvas város története. Pest. 1872. — Aranyosvidék. — B. B. Évk., Bács-Bodrog vm. történelmi és régészeti társulat évkönyve. — B. H., Budapesti Hírlap. — Családi Kör. — Délmagyarországi Közlöny. — Divatcsarnok. — Erdély. — Erdélyi Múzeum. — Erdély népei. — Ethnographia. — Földrajzi Közlemények. — Hasznos Mulatságok. — Hazánk. — Hódmezővásárhely. — Honderű. — Kalotaszeg. — Kuruczföldön. — Magyarság. — Magyar Szalon. — Napkelet. — Néprajzi Értesítő. — Népiünk és Nyelvünk (NNy.). — Nyelvészeti Füzetek. — Nyitrai Lapok. — Ország Világ. — Pesti Divatlap. — Pesti Hírlap (PH.). — Sárospatak. — Szózat. — Uránia. — Vasárnapi Ujság. — Kéziratos gyűjtések.

Szendrey Akos.